

TIDSSKRIFT FOR LANDØKONOMI OG LANDHUSHOLDNINGSSKABET: HISTORIEN KORT

Professor, dr.polit. Niels Kærgård
Fødevarøkonomisk Institut, Københavns Universitet
nik@life.ku.dk

Det Kongelige Danske Landhusholdningsselskab er startet i 1769, og dette selskab overtog i 1831 det fra 1815 til 1830 af papirfabrikant Johan Christian Drewsen udgivne tidsskrift Landoeconomiske Tidender. Samtidig med overtagelsen skiftede tidsskriftet navn til Tidsskrift for Landøkonomi. Dette tidsskrift er dermed inde i sin 193. årgang og er et af Danmarks ældste – måske det ældste – tidsskrift. Også uden for Danmarks grænser er det svært at finde tidsskrifter af en tilsvarende alder. Både Landhusholdningsselskabet og tidsskriftet er dermed en levende del af den danske kulturarv, og der kan derfor være god grund til at se lidt på begges historie. Havde det været et fysisk bygningsværk af en tilsvarende alder og betydning, ville det utvivlsomt have været fredet for årtier siden. Men den immaterielle kulturarv lever en langt mere usikker tilværelse.

1. Indledning

Tidsskrift for Landøkonomi og Det Kongelige Danske Landhusholdningsselskab har været inde i en turbulent periode, hvor begges overlevelse har været i fare. Derfor udkom Tidsskrift for Landøkonomi ikke i 2006, men nu kommer det heldigvis igen i et solidt samarbejde mellem Det Kongelige Danske Landhusholdningsselskab, Fødevarøkonomisk Institut og Jurist- og Økonomforbundets Forlag.

Der kan ved en sådan lejlighed være grund til at resumere tidsskriftets historie – det er måske Danmarks ældste nulevende tidsskrift og også blandt de ældste europæiske økonomitidsskrifter. Det er altså et led i vores kulturarv, der skal behandles med en nænsomhed, som kan ligge fjern fra nogen af nutidens foretagsomme beslutningstagere. Det er jo kendt, hvordan aktive erhvervsfolk gennem tiderne har villet donere spir til eller ombygninger af alt fra Københavns Domkirke til di-

verse romanske landsbykirker. Men nu er det heldigvis lykket at bevare Tidsskrift for Landøkonomi med det oprindelige navn og i en form, der er i pagt med tidsskriftets tradition.

Når man går rundt i en by, ser man ofte velfungerende huse, som man med lidt historisk sans kan henføre til helt andre perioder og helt andre anvendelser. Den gamle villa med det store lavtsiddende vindue på det ene hjørne er en gammel købmandsbutik. Medborgerhuset med den højloftede midtersal er skallen af et gammelt andelsmejeri. Det hotel, man bor i, med tykke mure og små vinduer, er et gammelt pakhus.

Men det er altså ikke kun bygninger, der har rødder tilbage til en anden tid. Det gælder også foreninger, institutioner og tidsskrifter. Vores historiske rødder viser sig på mange måder, og det er disse rødder, der giver sammenhæng og stabilitet i vores tilværelse og vores samfund. Det er ikke tilfældigt, at krigsførende magter ofte søger at ramme modpartens kulturelle minder, for det er i høj grad dem, der giver identitet og sammenhold, og giver samfundsinstitutionerne legitimitet og troværdighed.

Moderne økonomer kan godt lide at hæfte økonomiske begreber på alting. Derfor taler de om, at et lands ressourcer består af forskellige former for kapital: Realkapital er bygninger og maskiner, humankapital afspejler den mængde uddannelse, befolkningen har fået, og råstoffer, landbrugsjord, skove og rekreative områder registreres som naturkapital. Men man har måttet erkende, at også tillid til samfundets institutioner, fordragelighed samfundets borgere imellem osv. spiller en afgørende rolle, så det har nu fået navnet socialkapital. Og socialkapital har i høj grad noget med historien og stabiliteten at gøre.

Det er derfor af betydning ikke at glemme de historiske rødder, og det moderne danske samfund har i høj grad sit udspring i perioden omkring år 1800, hvorfra både Tidsskrift for Landøkonomi og Det Kongelige Danske Landhusholdningsselskab stammer. I artiklen gives et kort resume af Tidsskrift for Landøkonomis og Det Kongelige Danske Landhusholdningsselskabs historie, men for at få denne historie sat ind i sin rette sammenhæng skal de økonomiske tidsskrifters historie først skitseres mere generelt¹.

2. Økonomernes tidsskriftsverden og dens historie

Der har været tidsskrifter lige så længe, som der har været økonomer, dvs. fra midt i 1700-tallet. På det tidspunkt begyndte de nuværende universitetsfag som f.eks. økonomi, botanik og zoologi at blive etableret, se f.eks. Kærgård (1995). Det var en periode med enevælde og censur, men også med oplysningstidens idealer om rationalisme og videnskabelige løsninger på problemerne. I hvert fald i Danmark accepterede styret en meget fri økonomisk debat – censurens rolle var at forhindre angreb på kongen og overklassen, ikke at hindre en debat om en rationel økonomisk politik. Tværtimod søgte man at fremme en sådan økonomisk debat. Det er ikke tilfældigt, at P. A. Heiberg, der blev landsforvist, er kendt for at sige, at "ordner hænger man på idioter" og lignende, der netop kunne betragtes som personangreb.

Den første bølge af tidsskrifter stammer fra denne periode. I 1757-1764 søgte man at

¹) Denne artikel er i betydelig udstrækning en sammen skrivning og forkortelse af Kærgård (2000 og 2004).

fremme debatten med udgivelsen af *Danmarks og Norges Oeconomiske Magazin* ved i en forordning af 1755 at opfordre alle til at indsende økonomiske afhandlinger til grev A.G. Moltke, hvorefter de ville blive publiceret uden omkostninger for indsenderen uden skelen til dennes stand og synspunkter – blot de sigtede mod det almene vel. Den kendte teolog og kulturpersonlighed Erik Pontoppidan (1698-1764), hofpræst, biskop i Bergen og prokansler ved København Universitet, redigerede det imponerende tidsskrift, og han prægede indholdet bl.a. ved at efterlyse indlæg om konkrete problemstillinger med præmier til de bedste besvarelser (Sæther, 1989).

I 1769 oprettedes, jf. nedenfor, Det Kongelige Danske Landhusholdningsselskab med F.L. Moltke som første præsident og med kong Christian VII som protektor. Dette selskab havde fra starten ikke noget egentligt tidsskrift, men overtog i 1831 papirfabrikanten og politikerens Johan Christian Drewsens tidsskrift, der var blevet udgivet i 1815-1819 under navnet *Landoeconomiske Tidender* og i 1819-1830 under navnet *Nye landoeconomiske Tidender*. Tidsskriftet tog samtidig med overtagelsen navneforandring til *Tidsskrift for Landøkonomi*. Dette tidsskrift er dermed en levende repræsentant for den første generation af økonomiske tidsskrifter, og det udkommer nu med sin 193. årgang.

Der var en række andre tidsskrifter i 1700-tallet og 1800-tallets første halvdel, men de fleste udkom i meget få år. Fælles for denne periodes økonomiske tidsskrifter er, at ordet økonomi skal opfattes væsentligt bredere, end vi gør i dag. Det blev tolket væsentligt tættere ved den oprindelige græske betydning af ordet oikonomia, der betød husførelse og ledelse. Befolkningsspørgsmål og landbrugstekni-

ske emner spillede en betydelig rolle. Ud over bredden var tidsskrifterne selvfølgelig præget af, at Danmark var et landbosamfund.

Denne danske udvikling er ikke unik, men genfindes i mange lande: En række landbrugstidsskrifter spillede f.eks. en central rolle for den økonomiske debat i Italien i sidste halvdel af 1700-tallet. I mindre landbrugsprægede lande spillede litterære, filosofiske og alment videnskabelige tidsskrifter en større rolle, og en del af dem var meget præget af økonomiske indlæg. Utilitaristerne i England publicerede f.eks. i *Westminster Review* 1824-1852, hvor James og John Stuart Mill var flittige bidragydere. Og i *Edinburgh Review* er der i perioden fra 1802 til 1847 i alt 260 økonomiske artikler (Kærgård, 1998).

Efterhånden som økonomi blev en mere og mere selvstændig videnskab med egne fagtermer og teorier, blev der behov for egentlige fagøkonomiske tidsskrifter. De første kom i Tyskland med *Archiv der politischen Oekonomie und Polizeiwissenschaft*, der blev startet i 1835 af Karl Heinrich Rau, *Zeitschrift für die gesamte Staatswissenschaft*, der blev startet i 1844 og i 1853 opslugte Karl Heinrich Raus tidsskrift, og *Jahrbücher für Nationalökonomie und Statistik* fra 1863. Dette er imidlertid undtagelsen. Det var først i forrige århundredes sidste tredjedel, at man for alvor begyndte at starte de egentlige økonomitidsskrifter og samtidig hermed de forskellige nationale økonomforeninger. I denne gruppe er *National-økonomisk Tidsskrift* fra 1873 faktisk et af de ældste. Blandt de kendteste af denne periodes tidsskrifter er Harvard Universitys *Quarterly Journal of Economics* fra 1886 og Chicago Universitys *Journal of Political Economy* fra 1892. En række nationale økonomforeninger og deres tidsskrifter er også startet i perioden

– årstallene nævnt refererer til første nummer af tidsskriftet, der ofte er lidt senere end foreningens start – i England *Economic Journal* fra 1891, i Sverige *Ekonomisk Tidskrift* fra 1899 og i Norge *Statsøkonomisk Tidskrift* fra 1887. American Economic Association er startet i 1886 med eget tidsskrift (i 1911 omdøbt til *American Economic Review*). Der blev desuden startet tilsvarende mindre kendte tidsskrifter i en lang række lande.

Der er i denne anden generation af tidsskrifter tale om mere rene økonomitidsskrifter. Ellers er der ikke tale om nogen emnemæssig specialisering. Men i en del tilfælde, specielt i de første år, var der sommetider tale om en holdningsmæssig specialisering. Der var for nogle tale om en liberal frihandelslinje, og andre var socialt orienterede. For de sidste var forbilledet ofte den tyske katedersocialistiske forening Verein für Socialpolitik startet i 1872 og tidsskriftet *Jahrbuch für Gesetzgebung, Verwaltung und Volkswirtschaft im Deutschen Reich*, der var startet i 1871, men var mest kendt i Gustav von Schmollers redaktørperiode 1881-1917 (fra 1913 indgik Schmollers navn simpelthen i titlen, og det blev omtalt som *Schmollers Jahrbuch*). Den danske repræsentant for disse tidsskrifter, *Nationaløkonomisk Tidskrift*, udkommer i år med det 145. bind, nu i et oplag på ca. 1.000.

Specialiseringen stoppede ikke med de generelle fagøkonomiske tidsskrifter. Det 20. århundredes sidste halvdel har været præget af starten på en lang række specialtidsskrifter og specielle faglige selskaber. Ser man f.eks. på den matematisk-statistiske del af økonomien – den såkaldte økonometri – så blev tidsskriftet *Econometrica*, der nu er et af de mest prominente økonometitidsskrifter, startet i 1933. I dag er der på området endvidere *Journal of*

Econometrics (fra 1973), *Empirical Economics* (fra 1976), *Journal of Policy Modelling* (fra 1979), *Journal of Business and Economic Statistics* (fra 1983), *Econometric Reviews* (fra 1984), *Economic Modelling* (fra 1984), *Econometric Theory* (fra 1985) og *Journal of Applied Econometrics* (fra 1986) for kun at nævne de vigtigste. Hvert af disse tidsskrifter har sin mere eller mindre specialiserede læserkreds. En tilsvarende udvikling er sket på stort set alle delområder inden for økonomien. Den økonomiske tidsskriftsverdens tredje generation – de specialiserede tidsskrifter – stammer altså først og fremmest fra perioden fra 1970 og frem².

Samtidig med specialiseringen er der imidlertid sket en harmonisering af stil, sprog og redaktionspraksis. Sproget er blevet engelsk og matematik. Det har bl.a. G.J. Stigler analyseret for allerede adskillige årtier siden. Han har set på de førende amerikanske tidsskrifter for udvalgte år i næsten 100 år. I tabel 1 er anført fordelingen af den citerede litteratur efter sprog. Det er tydeligt, at man er gået fra et bredt spektrum af sprog til alene at citere engelsk: I 1892-1893 var der seks sprog, der havde mere end 1% af henvisninger, og over en tredjedel af den anvendte litteratur var ikke-engelsk. I 1962-1963 var engelsk det eneste sprog. Der er mange andre indikationer på

2) De jordbrugsøkonomiske tidsskrifter er lidt atypiske i denne forbindelse, fordi jordbrugsøkonomien som selvstændig disciplin er ældre end andre delområder af økonomien, faktisk er landøkonomien lige så gammel som økonomien selv. *American Journal of Agricultural Economics* er i sin 89. årgang, (idet det dog indtil 1968 hed *Journal of Farm Economics*), *Journal of Agricultural Economics* er i sin 58. årgang, *Canadian Journal of Agricultural Economics* er i sin 55. årgang, *Agricultural and Resource Economics* er i sin 51. årgang, og *European Review of Agricultural Economics* er i sin 33. årgang. De fleste af dem er således nok gamle i forhold til andre økonomiske specialtidsskrifter, men dog langt fra så gamle som *Tidsskrift for Landøkonomi*.

denne udvikling, der er fortsat og styrket siden Stiglers analyse fra 1965. Selvom det forekommer bombastisk, er det derfor nok rimeligt, når Stigler (1995) skriver: "We exclude foreign-language journals from this study for a good reason and a questionable one. The good reason is that economics is predominantly an English-language science. The most numerous citations in leading European journals refer to English publications --- and several such journals --- are now published in English. The questionable reason is that a reading knowledge of foreign languages is now uncommon in the English-speaking world: such knowledge was usually feeble even when required for doctoral degree, and that requirement has since been replaced by mathematics." (Stigler et al., 1995).

De videnskabelige tidsskrifters stigende specialisering, og fagøkonomiens øgede brug af engelsk og matematik i en blanding, der kun er forståelig for en begrænset kreds af

egentlige specialister, giver plads til andre mere debatterende og formidlende tidsskrifter. Et af de bedste i Skandinavien har i lange perioder været det svenske *Ekonomisk Debatt*, der er udkommet siden 1972. Det mest typiske danske tidsskrift af denne type er nok *Samfundsøkonomen*, men også det væsentligt ældre *Økonomi og Politik*, der er startet i 1927, hører nærmest til denne type, selvom det oprindeligt mest var tænkt som et samtidshistorisk tidsskrift, der skulle dække grænseområdet eller måske endda foreningsmængden af økonomi og politologi. Det kommer nu fire gange årligt i ca. 700 eksemplarer. Også mere aktuelle og nyhedsorienterede tidsskrifter, som *Berlingske Nyhedsmagasinet* (tidligere *Børsens Nyhedsmagasinet*) og *Mandag Morgen* er med til at dække dette marked. En række publikationer med en mere lukket cirkulation kunne også nævnes, f.eks. *Nationalbankens Kvartalsoversigt*, *AKF-nyt*, *Finans & Samfund* m.fl., og her er så en glidende overgang til

Tabel 1.

Den citerede litteratur i førende økonomiske tidsskrifter fordelt efter sprog og periode (angivet i %).

	Engelsk	Tysk	Fransk	Andre	I alt
1892-1893	61	19	10	11*	100
1902-1903	79	14	7	1	100
1912-1913	83	11	4	2	100
1922-1923	78	14	5	2	100
1932-1933	85	9	5	1	100
1942-1943	86	7	4	3	100
1952-1953	85	3	7	4**	100
1962-1963	96	0	1	2	100

Noter: *) 2% spanske, 4% italienske og 5% skandinaviske. **) Heraf 3% russiske.

Kilde: Stigler (1965).

medlemsblade for diverse erhvervsorganisationer og fagforeninger samt til diverse institutters arbejdsbladserier.

De generelle første- og andengenerations-tidsskrifter er i mange tilfælde blevet klemte både af de specialiserede og de formidlende tidsskrifter. De er ikke specialiserede nok for specialisterne, og de er for ulæselige for den bredere læserkreds.

Et helt nyt marked i form af mere eller mindre bredt cirkulerende elektroniske publikationer er en ny og hastigt voksende niche. Der findes en række nye og rent elektroniske tidsskrifter, og de traditionelle tidsskrifter ligger nu også ofte på internettet, men derudover findes på internettet en lang række andre "papirer". "Upublicerede" papirer på kendte institutters og berømte økonomers hjemmesider kan have en større udbredelse end mange tidsskrifter. Netop nu, hvor der lægges mere og mere vægt på, at forskere publicerer, bliver det mere og mere uklart, hvad det vil sige at publicere. Internettet er fuldt af "publikationer", for omkostningerne er i realiteten lig nul. Enhver håbefuld student eller forbenet kværulant kan lægge sine tanker ind på sin hjemmeside, og interesserede på den anden side af jorden kan finde dem. Problemet er først og fremmest, hvordan man i et sådant hav af informationer kan skelne mellem skidt og kanel. Det er vel i virkeligheden en af nutidens hovedfunktioner for anerkendte tidsskrifter, at de sorterer stoffet, så der er mere kanel end skidt. Modsat, hvis man søger på et interessant emne på internettet, så er mængden af skidt betragtelig, og det kræver meget arbejde at sortere kanelen fra skidtet. Den elektroniske publikation giver også dokumentationsproblemer, for hvis man henviser til en

internetpublikation, kan den være ændret eller slettet, når andre vil "slå kilderne efter".

3. Det Kongelige Danske Landhusholdningsselskab

Det Kongelige Danske Landhusholdningsselskab har været fundamentet for Tidsskrift for Landøkonomi siden 1831. Landhusholdningsselskabets historie går tilbage til 1700-tallet. Denne periode huskes i vores poppede tider desværre mest for en dramatisk og romantisk, men reelt relativ betydningsløs episode, hvor kongens livlæge J.F. Struensee fik magten, prøvede at forcere udviklingen, men ikke kunne holde fingrene fra dronningen og blev henrettet.

1700-tallets ideologi var rationalisme og oplysning. Det er ikke tilfældigt, at nogle af de institutioner fra denne periode, der er bevaret, er Borgerdydskolen fra 1785 (i dag Øster Borgerdyd Skolen og Vester Borgerdyd Gymnasium) og Efterslægtsselskabets Skole fra 1787 (i dag HF Centret Efterslægten)³. Nogle af de stadig eksisterende institutioner fra denne periode er Det Kongelige Danske Videnskaberne Selskab fra 1742 og Det Kongelige Danske Selskab for Fædrelandets Historie fra 1745 (dette selskab udgiver i øvrigt Danske Magazin, der er udkommet siden 1745) (Skovgaard-Petersen, 2006).

En af de tidstypiske institutioner fra perioden, der stadig lever, er altså Det Kongelige Danske Landhusholdningsselskab fra 1769. Ligesom Det Kongelige Danske Videnskaber-

³ Den sidste med et bomærke med ordene Non Nobis (ikke for os), men underforstået for efterslægten. Kom ikke og sig, at tanker om ansvar for kommende generationer og bæredygtighedsbetragtninger er opfundet af moderne miljøetikere.

nes Selskab og Det Kongelige Danske Selskab for Fædrelandets Historie var Landhusholdningsselskabet fra starten en meget elitær organisation, hvor kun de mest prominente inden for fagområdet blev indvalgt som medlemmer. Det var ikke steder, hvor man selv meldte sig ind.

De ældste lokale landboforeninger går også tilbage til 1800-tallets begyndelse, og dermed tilbage til tidsånden fra 1700-tallet, hvilket kan ses alene af navnene. Den første var Det bornholmske selskab for Efterslægten fra 1805 og den mest livskraftige Fyens Stifts Patriotiske Selskab fra 1810 (Jensen, 1993).

Det var i samme periode, at det, som man kaldte realvidenskaberne, dvs. verden uden for teologien og filosofien, gjorde deres indtog ved Københavns Universitet. Det første forsøg på at styrke disse fag fandt sted i 1752-1753. Administrationen prøvede at kalde bl.a. den tyske botaniker Georg Christian Oeder til et professorat i botanik og økonomi. Ansættelsen af Oeder (1728-1791) gik imidlertid helt i fisk. Han var en anerkendt botaniker, der var uddannet i Göttingen hos en af Europas førende botanikere. Men det lagde man ikke så meget vægt på ved Københavns Universitet, hvor man måske dels var irriteret over de mange tyskere, dels lagde vægt på den latinske disputerekunst – her var latinen og syllogismerne, ikke realvidenskaberne, i højsædet. Oeder blev derfor ganske nedsablet på de formelle ting ved sin disputats. Oeder, hvis force "mere var medicinen end latinen" kunne slet ikke klare sig mod de unge angribere, og selv om han selv fandt, at "den slags opposition tilhørte et tidligere århundrede", så fandt universitetets rektor, der netop var professor i latinsk veltalenhed, at "barbariske fejl i latinsk syntaks og grammatik" langt fra var uvæsent-

lige, hvorfor han fandt Oeder "gandske uskicket" (Thomsen, 1975). Oeder kom derfor aldrig til at beklæde en stilling ved universitetet. Ikke desto mindre blev han en af periodens mest betydelige mænd på det økonomisk botaniske område. Det var bl.a. ham, der formidlede den kontakt mellem veterinæren P.C. Abildgaard og J.F. Struensee, der førte til P.C. Abildgaards grundlæggelse af Veterinærskolen i 1773 (Andersen, 1985). Med J.F. Struensees fald i 1772 mistede han dog al indflydelse og blev landfoged i Oldenburg, der kort efter blev afstået til den russiske kejser.

Mht. samfundsdebatten skete som tidligere nævnt meget i denne periode, og det er på den baggrund, at oprettelsen af Det Kongelige Danske Landhusholdningsselskab skal ses. Professor Martin Hübner foreslog kong Christian VII at oprette et selskab, der ved vejledninger, præmier og belønninger skulle opmuntre alle grene af den almindelige økonomi⁴. Kongen afslog dog på det tidspunkt at støtte planen. Tanken om at oprette et sådant selskab videreførtes imidlertid af bl.a. stats-

4) Martin Hübner (1723-1795) blev professor ved Københavns Universitet i 1764 og var allerede da internationalt anerkendt for sine folkeretslige og naturretslige studier. Han var professor i 30 år og rektor for universitetet i 1772. Han blev meget brugt af regeringen, men "sin Ungdoms litterære og videnskabelige Id og Stræben synes Hübner at have glemt, det praktiske Livs Interesse og Fordringer laa ham mere på Hjerte." (Dahl, 1923). Han skal i sine 30 år på universitetet aldrig have holdt en forelæsning. Dette gav anledning til en adresse til kongen i 1775 fra 16 studerende. Datidens studentoprørere formulerede sig dog ganske anerkendende end den typiske 1968'er. I adressen påpegede de, "at disse Forelæsninger var de eneste i deres Slags og den eneste Vejledning til disse Indsigter for den studerende Ungdom; man maatte ønske Hübner Kræfter til at holde dem, og Studenterne brændte af Længsel efter at høre disse Videnskaber af ham ej alene satte i deres rette Lys, men endog broderede med de bedste og sjældneste lagttagelser, hvoraf Hübner sikkert havde samlet en for Fædrelandet sjælden Skat hos de slebne Folk, blandt hvilke han har opholdt sig." (Nielsen, 1948).

økonomen Christian Martfelt, og Det Danske Land-Huusholdnings Selskab begyndte den 29. januar 1769 sin virksomhed med "at opmuntre ved Priser og Premier Landmanden, Konstneren og Handelsmanden udi Hans Kongelige Majestæts samtlige Riger og Lande". Det tillagdes senere betegnelsen "kongelige".

Lovene bestemte, at enhver god borger kunne blive valgt til medlem, "Naar han mente Kongen og Landet det vel". Selskabet skulle bestå af alle stænder fra ridderen til bonden, og det fremhæves, at "Fødsel og Stand ligger Selskabet mindst paa Hjerte i et Land, hvis daglige Samtale nu er bleven Bondens Tarv og Handelsmandens Ønske". For datiden var det et brud på tilvante former.

Selskabets første præsident blev grev J.H.E. Bernstorff, en af de to vicepræsidenter blev Martin Hübner, og Christian Martfelt blev den første sekretær. Som en særlig gunstbevisning fik selskabet stillet lokaler til rådighed på "Det kgl. Palæ i Kalleboderne" (Prinsens Palæ, nu Nationalmuseet) og bevilget portofrihed (Hertel, 1919-1920, Nielsen, 1944, og Dybdal, 1969)⁵.

Landhusholdningsselskabet var fra sin fødsel upolitisk, men søgte at forbedre specielt landbrugserhvervets produktionsvilkår ved uddeling af præmier til folk, der gjorde særlige praktiske eller teoretiske indsatser. I de første årtier udgjorde præmierne til landbruget omkring halvdelen af de samlede uddelte præmier. Præmierne blev typisk uddelt for forbed-

ringer af driften ved rejsning af stengærder, afvanding samt indførsel af nye afgrøder som kløver, hør og kartofler (Jensen, 1993).

Store reformer som landboreformerne i 1700-tallets slutning var resultatet af flere grundlæggende elementer. Der kunne være elementer af tekniske forbedringer, af ændrede økonomiske forhold og endelig politisk-holdningsmæssige ændringer. Det, som Landhusholdningsselskabet – upolitisk som det var – kunne bidrage med, var i høj grad tekniske forbedringer. Ejendomsret krævede afgrænsning, og her præmierede Landhusholdningsselskabet stengærder. Individuel drift medførte mindre trækraft, og her støttede Landhusholdningsselskabet udbredelsen af jernsvingplove, der krævede væsentlig mindre trækraft end de gamle træhjulplove, ved uddeling af plove og ved pløjningskonkurrencer (Jensen, 1993).

Landhusholdningsselskabets politiske neutralitet forhindrede selskabet i at spille en direkte rolle ved reformarbejdet, men mange af de ledende reformpolitikere spillede en ledende rolle i Landhusholdningsselskabet, og selskabet var så hurtigt til at hædre reformerne, at det nærmest må siges at være et led i debatten. Allerede i 1792 rejste Landhusholdningsselskabet Frihedsstøtten.

I midten af 1800-tallet begyndte den systematiske videnskabeliggørelse af landbrugsdriften: Eksperimenter og kontrollerede forsøg blev grundlaget for udnyttelsen af naturen. Centralt i dette arbejde stod B.S. Jørgensen (1815-1888). Han var uddannet fra den nyoprettede polytekniske læreanstalt og udførte bl.a. for Landhusholdningsselskabet nogle geologiske undersøgelser. Støttet af Landhusholdningsselskabet begyndte han i 1848-1849 at forelæse over afsnit af landbrugslæren ved

5) Her havde selskabet til huse indtil Christiansborgs brand i 1884, hvor frygten for lignende brande tvang selskabet til at flytte til Den Ankerske Gaard og senere i 1903 til Vestre Boulevard (den nuværende H.C. Andersens Boulevard). Selskabet havde eget hus på Rolighedsvej 26 fra 1933 til 1991.

den i 1833 oprettede Polyteknisk Læreanstalt, og i 1849 blev han docent i landbrugsfagene ved denne læreanstalt. Han var en af nøglefigurerne ved oprettelsen af Landbohøjskolen i 1858, og han var her med fra starten som professor i almindelig landbrugslære. Det var i høj grad ham, der fik Landbohøjskolen gjort til en teoretisk læreanstalt. Han var desuden præsident for Landhusholdningsselskabet 1855-1883. Han kæmpede nok for det teoretiske fundament, men han havde betydelig respekt for det praktiske liv. Han satte sig derfor mange spor, men var ikke meget skrivende.

Det blev et par andre forskere, der fik den største betydning for landbrugets teknologiske udvikling. Th.R. Segelcke (1831-1902) var uddannet fra Polyteknisk Læreanstalt i 1854 med B.S. Jørgensen som lærer. Han blev i 1861 Landhusholdningsselskabets første konsulent, og han var tilknyttet selskabet som mejerikonsulent til 1889. Fra 1873 havde han dog hovedstilling ved Landbohøjskolen – først som docent og senere som professor i mejerilære. Han bevarede imidlertid sin tilknytning til Landhusholdningsselskabet, og han var i sine sidste år – 1900-1902 – præsident. Det var i høj grad hans forskning i mejeridrift og uddannelse af unge landmænd i mejeribrug baseret på systematiske iagttagelser af praksis, der dannede basis for mejeribrugets omstilling fra en lidt tilfældig biproduktion til en stor og naturvidenskabelig baseret produktion af kvalitetssmør. I Th.R. Segelckes tid ved Landhusholdningsselskabet var det navnlig herregårdsmejerierne, der spillede en rolle, men den tekniske udvikling var jo også basis for andelsmejeriernes succes fra 1880'erne.

Som ved landboreformerne i 1700-tallets slutning var det ikke Landhusholdningsselskabet, der havde en hovedrolle ved selve omstil-

lingen i 1880'erne, hvor dansk landbrug gik fra kornproduktion til produktion af bacon og smør. Men den tekniske udvikling af bl.a. mejeridriften, som Landhusholdningsselskabet havde stået for, var en vigtig forudsætning for, at det kunne lade sig gøre. Succeshistorien fra 1880'erne, hvor landbruget tilpassede sig lave kornpriser ved at gå fra kornproduktion til en animalsk produktion, i hvilken det billige korn blev brugt som råstof, havde tre forudsætninger: Ændrede økonomiske forudsætninger pga. faldne kornpriser, veluddannede og tilpasningsvillige bønder – bl.a. uddannede på højskolerne – og teknologiske muligheder f.eks. for en rationel smørproduktion. Landhusholdningsselskabets indsats var mest vedrørende det teknologiske, og det er nok i den traditionelle historieskrivning den mindst behandlede af forudsætningerne.

Andre pionerer og gennembrud kunne nævnes: N.J. Fjord (1825-1891), også mejeriforsker ved Landbohøjskolen og mindst lige så betydningsfuld som Th.R. Segelcke for den moderne mejeridrift, og godsejer E. Tesdorph (1817-1889), der af mange nævnes som 1800-tallets førende landmand, er blandt Landhusholdningsselskabets præsidenter. Selskabet var desuden med til at grundlægge en lang række institutioner fra Meteorologisk Institut til Statens Jordbrugs- og Fiskeriøkonomiske Institut (dengang kaldet Det landøkonomiske Driftsbureau). O.H. Larsen, der var professor på Landbohøjskolen i almindelig landbrugslære 1914-1941, var leder Driftsbureauet fra dets start i 1918.

I det 18. og 19. århundrede var Landhusholdningsselskabet med til at forme Danmarkshistorien. Selskabet prægede indførelsen af ny teknologi, og det var med til at oprette en lang række af de institutioner, der i

dag er mere fremtrædende. Det, der er sket, er i høj grad, som almindeligt er, at en række af selskabets børn er vokset det over hovedet. Landhusholdningsselskabet er ikke længere den førende landboorganisation, den rolle har Landbrugsrådet – som Landhusholdningsselskabet var med til at danne i 1919 – overtaget. Rådgivningen af landmændene sker hos Dansk Landbrugsrådgivning, Landscentret. Landbrugs Oplysnings- og Konferencevirksomhed udgiver debatbøger og holder kurser, og forsøgsvirksomheden foregår intenst i Ministeriet for Fødevarer, Landbrug og Fiskeris sektorforskningsinstitutter osv. Alle disse aktiviteter er udløbere af Landhusholdningsselskabets virksomhed i 1800-tallet, men er senere kommet til at stå på egne ben.

4. Tidsskrift for Landøkonomi

Landhusholdningsselskabet havde i starten ikke noget egentligt tidsskrift, men udgav dog en hel del skrifter, også i serier, og i 1782 fik selskabet overladt en plads i den officielle almanak (Universitetsalmanakken) til økonomiske afhandlinger ("Bonden i Særdeleshed til Oplysning og Nytte"). Denne ordning har i øvrigt bestået siden.

I perioden 1815-1819 udgav papirfabrikanten og politikerens Johan Christian Drewsen (1777-1851) imidlertid *Landoekonomiske Tidender* og i 1819-1830 dette tidsskrifts afløser, *Nye Landoekonomiske Tidender*. Drewsen var af gammel tysk papirmagerslæggt, og han overtog efter faderens papirfabrik Strandmøllen ved København. På møllen samledes litterære kredse (både Knud Lyne Rahbek og Adam Oehlenschläger var hyppige gæster). Drewsen var imidlertid også en moderne fabrikant, der bl.a. ved siden af vandmøllen ind-

førte dampmaskinen på sin fabrik. Han var meget interesseret i bøndernes kår, og han var ved den første stænderforsamling i 1835 en af deres fremmeste talsmænd. Han blev den første folketingsmand for Lyngby og medstifter af "Bondevennernes Selskab", og han hørte således i 1840'erne til på "den yderste venstre fløj" (Nystrøm, 1920). Det var ham, der i 1843 på Skamlingsbanken overrakte P. Hiort Lorenzen et sølvdrkkehorn, fordi han talte dansk i den slesvigske stænderforsamling.

Drewsen selv var tæt knyttet til Landhusholdningsselskabet, og han sad i selskabets præsidium i 12 år fra 1819 til 1830. Da han i 1828 ansatte Landhusholdningsselskabets sekretær J.C. Hald (1798-1868) som redaktør af sit tidsskrift, var det naturligt, at samarbejdet styrkedes, og fra 1831 overtog Landhusholdningsselskabet udgivelsen af tidsskriftet, der samtidig tog navneforandring til *Tidsskrift for Landøkonomi*, under hvilket navn det er udkommet siden. Tidsskriftet udgav afhandlinger om alle mulige økonomiske og agronomiske emner, og det er altså dette tidsskrift, der stadig udkommer fire gange om året, og nu er inde i sin 193. årgang. Det er dermed en levende repræsentant for den første generation af økonomiske tidsskrifter.

Vil man undersøge, hvad der er det ældste danske tidsskrift, så er det jo en svær opgave. For ingen kan vide, om der et eller andet sted findes et ret ukendt specialtidsskrift, der er meget gammelt. Men ser man på de mere kendte, så er Danske Magazin som tidligere nævnt udgivet af Det Kongelige Danske Selskab for Fædrelandets Historie siden 1745. Da det ikke udkommer regelmæssigt, men når der er stof til et nyt bind, kan det dog næppe kaldes et egentligt tidsskrift. Af de ældste af de mere kendte fagtidsskrifter er *Ugeskrift for*

Læger fra 1839 og *Ugeskrift for Retsvæsen* fra 1867 (altså næsten samtidig med *Nationaløkonomisk Tidsskrift* fra 1873). Af de mere kulturelle og kirkelige tidsskrifter er det grundtvigianske hovedtidsskrift *Dansk Kirketi-*

dende fra 1845. Ingen af disse er således så gamle som *Tidsskrift for Landøkonomi*. Så måske er *Tidsskrift for Landøkonomi* Danmarks ældste nulevende tidsskrift?

Litteratur

Andersen, Sigurd (red.) (1985), *P.C. Abildgaard 1740-1801*, Kandrups Bogtrykkeri, Frederiksberg.

Christensen, Anton og Bendt Søborg Jørgensen (1923), *Dansk biografisk Haandleksikon*, Gyldendalske Boghandel og Nordisk Forlag, København, bd. II, s. 162-163.

Dahl, Frantz og Martin Hübner (1923), *Dansk biografisk Haandleksikon*, Gyldendalske Boghandel og Nordisk Forlag, København, bd. II, s. 162-163.

Dybdahl, Vagn (red.) (1969), *For Fædrelandets bedre flor: Bidrag til Det Kgl. Danske Landhusholdningsselskabs historie 1769-1969*, Det Kongelige Danske Landhusholdningsselskab, København.

Hertel, H. (1919-1920), *Det Kgl. Danske Landhusholdningsselskabs historie*, I. Selskabets historie i tiden fra 1769-1869 og II. Selskabets historie i tiden 1869-1918, August Bangs Boghandel, København.

Jensen, Hans Jørgen W. (1993), *Landboforeningernes forløbere og bondebruget – Landboforeningerne i 200 år*, De danske Landboforeninger, København.

Kærgård, Niels (1995), Dansk jordbrugsøkonomis første generation: Økonomi og botanik i 1700-tallet, *Nationaløkonomisk tidsskrift*, bd. 133, s. 252-267.

Kærgård, Niels (1998), Nationaløkonomisk Tidsskrift i 125 år, *Nationaløkonomisk tidsskrift*, bd. 136, s. 9-26.

Kærgård, Niels (2000), Efterslægt og borgerdyd: Det Kgl. Danske Landhusholdningsselskabs start og historie, Københavns Universitets Almanak 2000, s. 259-268.

Kærgård, Niels (2004), De økonomiske tidsskrifters rolle, *Samfundsøkonomen*, nr. 3, s. 38-44.

Nielsen, Christian Aage (1944), Træk fra Landhusholdningsselskabets Virksomhed gennem 175 Aar, *Tidsskrift for Landøkonomi*, s. 67-80.

Nielsen, Axel (1948), *Det statsvidenskabelige studium i Danmark før 1848*, Nordisk Forlag, København.

Nystrøm, Eiler og Johan Christian Drewsen (1920), *Dansk biografisk Haandleksikon*, Gyldendalske Boghandel og Nordisk Forlag, København, bd. I, s. 400-401.

Skovgaard-Petersen, Vagn (2006), Det Kongelige Danske Selskab for Fædrelandets Historie – før og nu, *Danske Magazin*, bd. 50, 1. hæfte, s. 3-9.

Stigler, G.J. (1964), *Statistical Studies in the History of Economic Thought*, optrykt i G.J. Stigler, *Essay in the History of Economics*, Chicago, 1965.

Stigler, G.J., S.M. Stigler and C. Friedland (1995), The Journals of Economics, *Journal of Political Economy*, vol. 103, p. 331-359.

Sæther, Arild (1989), Danmarks og Norges Oeconomiske Magazin – Et fristed for den økonomiske tenkning på 1700-tallet, *Norsk Økonomisk Tidsskrift*, vol. 103, p. 99-114.

Thomsen, Ole B. (1975), *Embedsstudiernes Universitet I-II*, Akademisk Forlag, København.